

Posudek na bakalářskou práci Marie Tománkové „Humoristické prózy Arkadije Averčenko“

V předkládané práci převládají nedostatky odborného i technického rázu, špatně zvoleným názvem a vůbec vymezením oblasti bádání počínaje a závažnými citačními lapsy konče. Přesto bych chtěla již na počátku zmínit klady této práce, k nimž patří dobrá strukturovanost, snaha o vlastní zhodnocení pojednávaných českých překladů, vlastní návrhy překladových ekvivalentů a konečně i poměrně dobrý jazyk bez většího počtu zanechaných rusismů, které obvykle zůstávají jako výsledek práce s ruskými odbornými knihami. Nicméně dva velmi zásadní rusismy Tománková ponechala: prvním je „lexika“, slovo, které zní v češtině „lexikum“ (neutrum) a dále spojení „vztyčit památník“ (s. 13), které vzniklo špatným překladem originálu „soorudit' pamjatnik“ (Levickij 1999: 158): v češtině stačí „postavit pomník“ (vzhledem k samotnému tématu práce, která se zabývá odhalováním patetických frází v nepřiměřené situaci jakožto zdrojem „komična“ je tato skutečnost rovněž komická).

Nebudu se zde rozepisovat o struktuře práce, v následujícím textu zmíním zásadní nedostatky a okomentuji je.

- 1) Téma práce: dle názvu by se mělo jednat o práci literárněvědnou, tou však není, ačkoli obsahuje literárněhistorickou a pseudoteoretickou část – k té se vrátím později samostatně. Pokud by se mělo jednat o práci lingvistickou, k níž dle mého názoru směřuje ponejvíce, pak se jedná o kompilát několika českých a ruských gramatických a stylistických příruček, konkrétně té jejich části, která se zabývá stylistickými problémy hovorového jazyka. K této části je pak snesena řada příkladů z analyzovaných povídek, dle mého názoru vždy ne přesně určených (metafory, metonymie, ale i např. elipsy). Škoda, že v této části nepracovala M. Tománková s žádným literárněvědným materiálem. Domnívám se ovšem, že cílem Marie Tománkové bylo napsat práci translátologickou, protože i její nejdelší část se zabývá porovnáním určitých míst dvou českých překladů. Bohužel zůstalo pouze u roviny ryze praktické, neboť z teorie překladu není v práci vůbec nic. Tománková sama dokonce svou práci hodnotí jako „kritiku“ překladu – měla by hovořit spíše o analýze; pojem kritika se používá v práci populárně publicistické. Kdyby také opravdu využila dílo Jiřího Levého „Umění překladu“, jak deklaruje, pak by věděla, že Levý se vyjadřuje o kritikách překladu velmi odmítavě a pracuje se zcela jinými kategoriemi. Zde musím vytknout další zásadní chybu: na s. 7 deklaruje, že „teoretickým zdrojem při kritice překladu bude zejména kniha J. Levého *Umění překladu* a jiné prameny, uváděné v seznamu literatury“. K těmto jiným pramenům patří už jen Krijtová, O.: „Pozvání k překladatelské praxi“ (Praha 1996). Ani jeden z těchto zdrojů však není v textu citován a text žádný odkaz na ně skutečně neobsahuje. Teorie překladu tedy zůstala zcela stranou, a tím i otázka, jakou sémantickou funkci mají jednotlivé vybrané repliky a jak funguje celý text v cílovém jazyce, nikoli, jak v něm zní. Z hlediska sémantického, které k teorii překladu patří, není důležité, zda překladatel v textu ponechal výrazový prostředek originálu či nikoli, nýbrž otázka, proč tak učinil. Kromě toho je potřeba si v překladových textech všimnout i kvalit literárních, nejen kategorií gramatických. Bez zajímavosti není ani určit, zda plní překlad roli uměleckou, či pouze informativní (srov. D. Ďurišin: *Medziliterárne spoločensvá*, Bratislava 1992, 29). V případě A. Averčenko pak by nebylo bez zajímavosti pokusit se tuto funkci najít např. srovnáním překladů starších, které v českém prostředí vznikaly od roku 1914 do roku 1948. Jak jsou dnes jeho překlady aktuální, proč vůbec po takové době vznikly, jak se liší od překladů starších? Jak tenkrát dobová česká literární věda Averčenko přijímala? Jak obohatily jeho překlady českou literaturu? Jaké tradice bylo

v jejich překladu využito? Jakou roli při jeho recepci sehrála oficiální podpora ruské emigrace? To jsou otázky, které by dle mého názoru měly být pro práci určující; mohly alespoň zčásti poodhalit otázku „znovuobjevení“ dnes již velmi neaktuálního autora. V tomto směru by jistě práce J. Levého posloužila jako dobrý impuls.

- 2) Biografická a „literárněteoretická“ část: je celá převzata z knihy Levickij, J.: „Žizň i tvorčeskij put' Arkadija Averčenko“ (Moskva 1999), ačkoli ji v textu Tománková zmiňuje jen dvakrát. Na první pohled se tedy zdá, že peripetie Averčenkova života včetně jeho kontaktů s Majakovským získala Marie Tománková buď z vlastních vzpomínek a vynikající znalostí široké odborné literatury i dobového kontextu. Ve skutečnosti se jedná o velmi zručně sestavený překlad výtahu jeho biografie (s výjimkou asi dvou vsuvek z jiných knih), zejména pak částí týkající se Averčenkova působení v Satirikonu. Marie Tománková si neuvědomila, že nejen doslovný citát je třeba uvádět, ale i veškeré informace, které odněkud přebírá. Zvláště v případě biografie je jasné, že informace o autorově životě opravdu nepocházejí z vlastních vzpomínek. Stačilo jen uvést, že v uvedené části vychází z rozsáhlého díla Levického; pak by bylo také jasné, že mnohá „neverifikovatelná tvrzení“ (z posudku školitelky) vznikla kombinací doslovného převzetí určité pasáže a jejím následným zkrácením, v němž spojuje klíčová slova i jednotlivé výpovědi jinak, než tomu bylo v originále. Pro příklad uvedu již zmíněnou frázi ze s. 8: „...otec byl fantasta a neúspěšný obchodník“; v originále „Otec pisatelja,..., charakterizujuetsja v stat'je Michajlova kak čudakovatyj fantazer i nikudyšnyj kommersant“ (Levickij 1999: 15). Levickij dále kritizuje autora tohoto výroku, O. Michajlova, za nepřesnost, neboť tak soudil pouze dle některých Averčenkových povídek, zvláště povídky Avtobiografija. Následuje ukázka, která je v úplně stejném rozsahu i v práci Marie Tománkové (použila pouze novější citace, než je tomu u Levického). Během „zkracování“ původního textu tak Marii Tománkové někdy vypadne určitá souvislost či logická konsekvence. Podobně je tomu na s. 10: „Kopcovitá Praha na něj udělala dojem, stejně jako přátelské a vlídné prostředí ruských emigrantů...“; v originále: „Gorod srazu proizvel na nego chorošee vpečatlenie, a priem, okazannyj jemu ne tol'ko mestnymi krugami russkoj emigracii...“; o několik řádků níže: „Kak Averčenko pojasnil dal'se, emu osobenno prišlos po duše, čto Praga ,takaja kopečnaja““ (Levickij 1999: 101). Tak bych mohla pokračovat, přičemž lze konstatovat, že s postupem textu jsou věty či pasáže přejímány doslovněji (zejména u pasáže s Majakovským či patriotického tónu v období první světové války) a končí dokonce oním rusismem „vztyčit památník“, který ve zcela převzaté větě Tománková zapoměla.
- 3) Určitě nejhorší kapitolou z celé práce je část 2.4 „Rysy Averčenkovy tvorby“ na s. 13-15, která je velmi zkráceným převzetím z kapitoly „Bytovye temy: real'nost' i grotesk“ (s. 327-387), přičemž Tománková svůj výtah končí již na s. 375 Levického. Tato kapitola ji mohla inspirovat i k její další práci, protože z ní přebírá nejen svůj základní termín, kterým je „komično“ („komičeskoe v literature“), ale i částečný postup při hodnocení překladů do jiných jazyků, zvláště do němčiny. Tománková ovšem opomíjí, že Levickij tuto kapitolu postavil na základě německých literárněvědných děl a tak i její výrok „Drobné literární a publicistické útvary poskytovaly větší možnost pro realizaci komiky. Dílo s tímto účinkem má být krátké, musí obsahovat zápletku, rozuzlení a pointu v závěru“ (s. 13) je vlastně reprodukcí výroků N. Hartmanna v jeho díle „Aesthetik“ z roku 1953 (dle citace Levického). A tak je tomu i nadále, vždy jsou „smontovány“ tři odstavce do jedné věty, pak několik stran přeskočeno atd. Poslední odstavec na s. 15 je možno takto umístit do stran 370-375. Nejedná se přitom o interpretaci řečeného, nýbrž o přenos. Levickij je bez uvedení strany zmíněn v textu jen jednou a jakoby náhodou.

Závěr: pokud bych měla hodnotit předkládanou bakalářskou práci z hlediska vztahu název a obsah práce, z hlediska literárněvědného, či z hlediska translatického, pak bych práci k obhajobě doporučit nemohla. Musím se ovšem nyní vrátit k potenciálu lingvistickému, který možná sama Marie Tománková ani tak upřednostnit nechtěla. Nicméně jádro práce vidím v práci s odbornou literaturou gramatickou a stylistickou, a i když s ní Tománková nepracovala inovativně (vlastně jen opisovala některé pasáže), snažila se kategorie jazykové expresivity sama hledat v originále a k nim pak komentovat české ekvivalenty. Jak bylo již řečeno, struktura práce je v této části přehledná a Tománková zde pracovala důsledně. Vzhledem k tomu, že jí vybrané povídky „Kameň na šee“ a „Prestuplenie aktrisy Maryskinoj“ nejsou obsaženy v analýze Levického, a že se její práce dá pojímat jako jazykový rozbor textů v porovnání češtiny s ruštinou, hodnotím tedy její práci známkou dobře.

V Praze, 28. 08. 2010

PhDr. Helena Ulbrechtová, Ph.D.

